

Landskap: *SKÅNE* Upptecknat av: *Emil J. Söderman*
Härad: *BJÄRE* Adress: *Srenstorp, Hof*
Socken: *VÄSTRA KARUP* Berättat av: *Ebba Ebbesson*
Uppteckningsår: *1929* Född år *1876 i Västra Karup*

Uppteckningen rör

Jullekar

1.

Julstök o julfirande.

12.

Landskap:

Skåne

Socken:

Skof

Fullständigt namn:

Ebba Maria Ebbesson

Född den

5 juli

år 1876

på

Smårydgården: Småryd

i

Västra Karup

Skåne

(gård eller by)

Yrke:

utheyrning till sommargäster, värma

(socken och landskap)

Bisyssla:

Bosatt å följande platser:

Västra Karup

Skof

Bastad

Skåne

(socken, landskap, tid)

Bor nu:

Svanstorp

(gård eller by jämte postadress)

Faderns namn:

Jan Paulin Ebbesson

född d. 24 nov 1846

Moderns namn:

Kristina Ebbesson f. Petersen

född d. 4 aug. 1847

Sedan huru länge är släkten känd:

a) fädernet fäderns f. f. b) modernet?

Närmare upplysningar om släkten:

farfader var Ebbe Jansson född 1818

(t. ex. inflyttning, yrken m. m.)

var styrmann; morfars far hette Nils Persson född 1773 d. 1823, var sjökapten; morfader hette Carl Andersson och var även han sjökapten.

Sagesmannens barndom:

arbete vid jordbruket hemma, syskon

(el. upptecknarens)

(sysselsättning, syskon)

skolgång perivad skola för givmand.

Läsning: *med skönlitteratur*
(böcker, tidningar m. m.)

Resor:

Har sagesmannen sina hägkomster efter vissa personer? Vilka? *sin mor*
(el. upptecknaren)

Deltagande i föreningslivet:

Förtroendeuppdrag:

Övriga upplysningar:

Död den

(år och dag)

Dessa uppgifter ha insänts av:

Ant. av

Emil Görman

Emil Görman

(namn och fullständig adress)

Fransiska Höp

år *1929*

ACC. NR. 2302

2302

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Emilia Lövman*
 Härad: *Bjäre* Adress: *Ivenstorp, Höf*
 Socken: *Västra Karup* Berättat av: *Ebba Ebbersten*
 Uppteckningsår: *1929* Född år: *1876 i Västra Karup*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

*Ju I Lekar**(23 sidor)**Vätte strälar*
*Ju I ö I.**Ju I stök i*
Ju I firande.

Uppteckningen rör *Lekar*, som jultiden utfördes
 i en hyggsgård i Småryd, Västra Karup.
 Väckes i pagesmannens marfars och uarmars (Per och
 nr 1. Elsa Peterssons) hem i Småryd invid Båstad
 " (m.v. ägare juveluare Pölin p. Håksholm)
 - "Lagga nackspår". De personer, av vilka
 den ene lägger sig på magen på ett golv, medan den
 andre lägger sig över honom samt för sina armar
 under den förestes armar samt kryter den
 över denna nacke. Den under liggande skall så
 föröka fesa sig upp från golvet, vilket den
 andre genom sin grepp söker hindra.

Skriv endast på denna sida!

3.

nr 2. "Peta ut ägar på Skomakaren".

Ennå personer ställa sig på en golv
med ryggar mot varandra; en stearinljus
sitt i en ljusstake placeras på golvet på lämpligt
avstånd från den ene av dem så att rakel framför
honom, medan den andre framåtlöjer, hållande i
handen till en Krosskast med hastiga stötar med
hå den förträngdes ben med Krosskastet skall
försöka stöta till ljusstaken, vilket den andre, som
jämte håller fast i Kkastet genom Skickligt på-
hållande skall försöka hindra. Tyckas han ej detta
utan ljusstaken stöts omkring, är lek en slut,
varföre en par andra personer kunna fortsätta
leken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2302

nr 3 "Dra' Rapsel".

LUNDS-UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV 3.

Så personer sätta sig på golvet med föt-
terna mot varandra så att de båda Rörarna,
varvid de båda med händerna grips en fast tag
om en Rapselrulle.

2302

Liken består nu däri att båda försöka
draga upp sin motpart och därvid rita ut
sin ben.

4. nr 4) "Blindboek."

4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En person stann sig uot
en dærr med leindel för ögonen och säger: "Ja' va'
i Småland i gaur å feck puor i åsk; de' va' både
lided å skided, å alla, som Kryva onge leor' å
bänka, da p seil tåma."

2302

Sedan gåur det för "blindboeken" å taga fast
någon av de i rummet i lekken deltagande - vilka
så tyst som möjligt försöka flytta sig från en plats
till en annan - såut om möjligt gissa vad denne
heter, som, i fall detta lyckas, i sin ordning blir
"blindboek". Stulle någon under lekken möjligt
"Kryva onge leor' å bänka", blir denne utau åld
fastlagas ändå "blindboek".

8

nr 5. "Fläcka keranen".

5.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

En av de i leken deltagande
 lägger sig på magen på golvet, medan en annan
 av dem ställer sig vid dennes ena sida framåt-
 böjd med händerna stödda mot golvet samt huvu-
 det mot den liggandes rygg. Om en andra lestaude
 falla så en tredje från var sin sida i dennes armar
 och den som försälda honom i en svängande rö-
 relse på så sätt, att dennes säte stöter emot dens
 säte, som står nedåtböjd, med den påföljd, att han
 slår en Rullerbytta över den liggandes rygg.

2302

6. (nr 6) "Kära pyrsarna ur ugnen".
(i Ryggåsstugan)

6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2302

En person gick upp över ugnen, försedd med
en Krast för att "sopa ner pyrsarna från ugnen",
när en andra person - som ej kände till lekens
ställde sig med "bå" över huvudet för att ugnens
Ranten för att i detta taga emot "pyrsarna".

Efter en stunds latsad sopning, tog den först
nämnde en del upp med för skål fylld med vat-
ten så att slog vattnet i bålet över den intet
anandes huvudet.

7. 7. "Piska Kallon."

7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Två personer med förbundna ögon erhålla vardera en handduk, försedd med en knut i ena änden, samt placeras med en fot emellan sig. Den ene av dem slår så handen i stolen och säger: "maskus" — medan motparten jämar som en katt. Den förstnämnde säger då: "Vill du kamma på min filidasus?" — åter ett jämande från den andre. Därefter börja de slå med handdukarna på varandra, i den mån de kunna träffa. Den som längst tid ut håller slagen har vunnit i leken.

2302

8. (nr 8). "Håva Kniven ur lommen" (pijkan).

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8.

2302

Eu ar de i lekern deltagande, som ej förut varit
med där om, ställer sig på golvet med förbundna
ögon, medan en annan af dem med svarta tyg-
stycket gnider den färras kinder, så gånge "Håva
Kniven ur lommen" upprepade gånger. —
Därefter frågar han: "Hör du den ännu?" Den
tillfrågade håller ännu hårdare fast om Kniven
i byxfickan medan gnidandet fortsätter på
förut sämmt dill och med upprepande af sam-
ma ord. Efter någon stund höllnar förmålet
där för samt tager biudelu från ögonen, varefter
en blick i spegeln övertygar honom om, att han
är medvartad i ansiktet — och får ^{på} det så små-
leken af de närvarandes strattsalvor. —

9. nr 9. "Ly sko till Kungen"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9.

2302

Tvenne personer ^{sitta} sej på golfof sida vid sida
med benen intill hvarandra, medan en tredje
person kinder samman en af hvarderas ben,
medan de två yttre äro fria. En annan af de
i lekens deltagande säger så: "Nu lämna Kung-
en Stockholm." "Nu är han där" och så där, läm-
nande namn på vissa platser o. s. v. De sittande
låta under tiden, så de bisla och byskor. "Nu är
Kungen i förstan!" ropas det. Vid detta ut-
rop låta de sej Rasta Rarna, vända sej om
samt dra' åt hvardera håll, och den, som
därvid visar sej vara starkast, har vunnit
i lek.

10. nr 10. "Hörläcka"

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

2302

En vanlig jullek i ryggåstugorna var en "Hörläcka". Man bar därvid in i rummet en lek-
grissla, som placerades mellan tvänne stolar,
varföre en person satte sig på grisselskapet
(långs med detta samt med benen i Rors)
mellan stolarna. Sittande med händerna en
för ändamålet lagom långt ått, skulle han, balan-
serade på "grisslan", växelvis lyfta stängen
över grisslan samt stöta ändan av densamma
i golvet. För varje gång han lyftades utföra detta
(utan en faller ned på golvet) "Slog han en ^{liten hörs} stön i häst-
stön". Det gällde därvid en så många stön i
häststön, som det finnes i en pådau.

Roande kunde det då vara en den balanserade
övning och minspel.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. _____

Landskap: *Skåne*Härad: *Pjäre*Socken: *Västra Karup*Uppteckningsår: *1928*Upptecknat av: *Emil Lööfman*Adress: *Eriksstorp Hof*Berättat av: *Elba Elbeson*Född år *1875* i *Västra Karup*LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

//

Vätte
stjället ju-
liet.

2302

Uppteckningen rör

Det hände en gång, att då man var en gård i Eriksstorp, Västra Karup, höll på med bygga julst. försam-
len del av ölet för Karst, utom att man kunde finna
någon ersätt därtill. Då fick man höra en osynlig
röst, som sa: "Finga, stikka fallet i illan." Vatten
Finga sprang då bort från ölet och glömde i för-
skräckelsen en med sig på ryggen, vilken pålunda
blev kvarlämnad på gården, där den alltså plan-
nades kvar. Man hade pålunda fått förklaring över
att en del av ölet förvaras i urkar. En vätte "Finga"
hade i osynlig skynad ifyllt sin förändring med förda
kärn. Vid den inträffade händelsen syns förskottningarna
ha blivit beredd, så att källan blev synlig.

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR.

Landskap *Skane*Upptecknat *Emil Boderman*Härad: *Pjäre*Adress: *Svenstorp Koef*Socker: *Västra Karup*Berättat *Eleka Ebbesson*

Uppteckningsår:

Född år

*Västra Karup*LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV*12**Ju Istök o
julfirande.**2302*

Uppteckningen rör *Julastök i Pjäre (i Erikstorp, V. Karup)*
 Hur midvinterfesten tillrustades i en rygg-
 ästuga på julfars tid.

Sista veckan före jul inträdde julbräd-
 skan med storrangöring av "höjstuan-ryggis-
 stugan" och detta var ett drygt arbete. Först skulle
 det löst, som fanns i stugan, plockas ned: drag-
 ningen från väggarna; tallrikar, koppar, fat
 och Ranner från "Rarhyllorna", vilket allt skul-
 le rengöras och putsas till den stora julhögtiden
 Den vita lärplodragningen, vilken skulle uppe

Skriv endast på denna sida!

på väggen sedan middsommar, måste nedtagas
för att ersättas med den "krygde" dragningen, som
alltid plägade uppsättas till julhelgen - dock först
efter rengöringen skurningen - av stugan. På
hög träställningar stodo feigarna och skurade
taket ifrån äsen och ner till väggarna med halm-
viskor, sand, såpa och vatten. Detta var ett svårt
och anspråkande arbete, när taket var försedd med
fåll ställande sparrar. Även väggarna skulle
rengöras, dock ej skuras, utan endast tvättas och
torikas, emedan de skulle vara täckta med "drag-
ningen". Bakom "bjälken" på "karahyllarna" stodo
olovränta bräddar, ätt stora stenfat samt ett
skelliga brukar, former, fat och kanner av koppar,
vilka alla skulle skuras med sand, så att det blev
skinande blankt. Innan golvet skurades, skulle
den öppna spis- och med murning vilkalkas

3.

och "ullaggaren" korstas, så att Simson och lejonet
 Saul &c. Góran och draken blev oreliska och fina.
 Det intet mindre viktiga arbetet vid fullförberedelse-
 na bestod däri, att man skulle "lava" leran ut på
 på ugnsmuren - ett arbete, som fordrade en viss
 vana, ty det skulle utföras mycket noggrant.
 Småkluren, vilket heter "lavads" mycket väl,
 lades efter lav, och så, att framvidan åt stugan blev
 alldeles jämn och slät. När så detta arbete var utfört
 återstod uppfästandet på väggarna av "dragningen":
 väggen åt norr kallades "norra kanten" och östra ga-
 veln täcktes med blå-vit raudig linne dragnings
 med fransk medell. Över väggen åt norr fäst
 "varremmen" - en smal bräda, spikad på tvärs över
 takets innersida, där vägg och tak möttes, så att
 mellan varje sparras mellanrum uppfästades
 litlet fast, lämpligt som förvaringsrum åt mindre

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14.

2302

4.

Baker, och över denna hängde två halvanslörda,
 smärre Rappor, den ena ovan den andra, fäst
 till med små, gulhuvade, stift i veck vid varje spar-
 re. På östra gaveln fanns ett stycke mörk färgad
 Konsträmnad "guld-täck", och där nedan om
 ett stort tygstycke med fransar i nedre kanten. Vid
 denna vägg stod den höga delat klockan mellan de
 båda Rammartörren på en av dem denna
 och på båda sidor om denna hängde från väggen
 små tavlor med bibliska motiver. Södra väggen
 upptogs av "Södra bänk" och "Sparlagens spän",
 varför denna ej var täckt med "dragning" med un-
 dantag av en veckad "Rappa" under takfönstret
 Galvet, som ej var beströdd med vil, sand och pin-
 hakat enris, skulle julaftonen vara obetäckt
 och därmed lämpligare för utställande av en hel del
 "julaKonster".

 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

15.

2302

Skriv endast på denna sida!

Julaftnens förmiddag

5

Kokades "julasaled" (julefläskel och köttet) samt "påsgroden" - korngrön inlagda i en tygpåse, vilken nedlades i det feta, kokande fläskspadet. Nykokt "påsgröd" och drickskalandning var en stående rätt på julaftons middagsbord - dess användning synes ha varit bevarad till en norra Bjäre. På on. jendastokades en del smågyslor, varjämte man i ordning ställde "julaträ" i de yngsta inom familjen. Julafteon skulle hela familjen samlas i det gamla hemmet, lemn och barnle arm. "Julaträ" utgjordes av en stor en-gren, stundom också av en liten sådan, nedstucken i en stort äpple, i vilket iustuckits tre små pinne som stöd för detta. Stoppen av "julaträet" fästes en liten lys, och på grenarna hängdes små äpplen, vilka lades undan för det ändamålet, när frukterna på trsten inplöckades, samt valnötter och filkon.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

2302

6. Varje barn från tre till åtta år, skulle erhålla ett
lystligt "trä", och de skulle ställas på "bänken" över
"ullaggaren". Julhärens tillvaro blev dock i regel
kort, ty redan på juldagen blev festen en anslutning
de små träen "karusell" för flickor, och därjämte fälldes
enarna i den rådande värmen på det lilla farr.

Klockan 4 em. julafton skulle gärdens lyskor
för dagen vara undanstötkade, och husfolket be-
redt att dricka Kaffe, serverat jämte nybakade
vetebröd. Efter Kaffet återstod för de äldsta
kvällsysterna och för "pojarna" (mjölkningarna,
vilket den dagen utfördes tidigare än annars för jul-
aftnens förmiddag. Maten serverades under tiden
med "morgon", och till den samtiden skulle även
de gifta barnen med familj vara samlade i det
gamla hemmet, och om det kommit nytt gäster-
folk i huset

7. Voro äro förra årets tjänare inbjudna till julafton.
Framför "marrebank" dukades en stort slagbord
med prässylta, "rullekarr", spickekarr, gäsbrost
samt en stor, hemmagjord julost, vilken skulle
ha sin plats framför far i huset vid översta bord-
ändan. I en ställas på ett par ställen på bordet,
och från takåsen hängde en träarmad ljusstake
"dalla", försedd med tvenne tjocka, hemstoppa
salzljus "prävar". När husets folk samt de inbjudna
infunnit sig vid det stora, dukade julbordet:
ryktaren, "vackelpågen", "glötlarna" samt "pigor-
na" fingo äta senare, då de inte alla samtidsigt
kunde erhålla plats vid bordet. — Vid översta bord-
ändan invid "hjärnekarved" (hörnkapet) hade
far själv sin plats och närmast honom sitta
soner och svärsoner — Karlarna på "marrebank"
och Kvinnorna vid gälsidau, av bordet.

Sedan var lusal kvetskonen, bjöds lerödt om-
 Ring, och var hog då ur "hjärmokared" kräuerins-
 flaskan med Osear E: s namnehiffer, samt två
 glas, slog upp till sig själv och närmaste man,
 varefter huckat flaskan och glas gå laget runt
 och tillslut den stora julaosten, av vilken var
 först skurit en stycke - det hörd till "oselasuppen."

När puer ärgäskordet var aväddat, framsattes
 huvudrätterna, bestående av "krinshös" med äpp-
 le i munnen, vidare kött fläck och kött, "färsalar",
 revbensspjäll och kött köllkött samt därtill
 psuap och rödbetar, berena bönor, stuvad seller
 ferynd kål, ev. någon annan stuvning, vilket
 all sköjdes ned av månen med "fläckasuppen"
 samt det goda hembryggda julöllet, serverat i
 en stort drickskrus - tidigare i en öltauka av trä-

9

som gick laget runt. Efteråtton utgjordes
 av "rockavingar", Klemetter (samt frukt). Redan
 före den kraftiga måltidens avslutande började
 på gammaldags vis jultklappsutdelningen - som
 den fick väl ej tid att besöka alla hem julaften
 och utdela jultklapparna - dörrar öppnades och
 stängdes hastigt, och jultklapparna dussade
 ut på golvet, medan man sökte taga fast dem,
 som inkastade desamma. Utanför fönstret kör-
 jade nu "julasrollen" "svealla" - någon granne eller
 möjligen någon av de närvarande grannande
 skulle nämligen "skjuta in julen", och då gällde
 det att söka infånga den skjutande och traktera
 honom med den goda julmaten, något som van-
 ligen ej var så svårt, när försöket att undkom-
 ma var mer lättast än verkligt.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

20

2302

10. Sedan julbordet var avslutat, var tiden inne för utförandet av de traditionella "julkonsterna" (jullekarna), vilka dårtill voro ganska många, såsom "lägga matkassarna", "sy skottet kungen", "sko klacka", "peta ut ögat på skomakaren", "pläcka lerämn", "sticka hö", "piska katten" m. fl. I äldre tider brukade man bereda ut ganska tjockt med råg kakor på ~~guld~~ golvet i ryggstugan till minne av Jesus barnets födelse i en brukka i ett stall, men jämväl dels för jullekarnas utförande, dels för att tjäna som underlag för bänksplattor på golvet julnatten såväl för husets eget golv som ock för gästade främlingar. Vid solvtiden då kades äter bordet, då enligt gammal god julsed julfisken med potatis och senapssås samt den ounbärliga "fiskeuppen" serverades, varefter man avslutade

11

julaftonens måltider med den sedvanliga risgröten,
 som äro de Konsumerades med frisk aptit. Som
 värdig avslutning på julaftonsfirandet föreslog
 en yngre adelt av den västra julsalmen "Var hälsad
 Minn morgonstund". När psalmens sista toner
 förklungat kände man äntligen behov av en
 timmars sömn, innan man i den tidiga julnatten
 skulle bege sig till kyrkan för att där med högtids-
 stämning i sinnet fira minnet av Jesus barnets
 födelse - en kyrkfärd, som på den tiden ofta för-
 togs i kläder med "klungande" slädför under en
 gnistrande stjärnhimmel och vägförd av långa rader
 av stända guldjus i gårdarna. Den julhögtidens
 värdiga firande höjde ju väl, att man då mer än an-
 nars hade sina husdjur i vänlig härbarnst liksom val
 småfogarna, vilka - smånådag fingo sin julkarre,
 samt tornden "goarisse" som julnatten fick sitt

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

2302

12. grölfat med mjölk ute i stallet, ty man vill
järna visa; och man uppskattade hans tjänt
och åt husbondefolket.

"För den duger sig bäst att de
husbondefolket det bäst,
länge och väl han märkt, att de
hålla hans flit i ära;
barnens Rannar' han sen på ta'
malkas och de solt små,
ingen må det fortyska:
Det är hans största lycka."

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23.

2302